

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ДИСКРИМІНАЦІЮ ОСІБ, ЯКІ ЗАЗНАЛИ ГЕНДЕРНИХ УТИСКІВ: СУДОВА ПРАКТИКА

Волкова Д.С.

*аспірант кафедри конституційного права України Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Науковий керівник: *к.філос.н., доцент кафедри конституційного права
України Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого - Байрачна Л.К.*

Права людини, свобода самовираження, демократичне суспільство сьогодні характеризують шлях до визнання гендерної ідентичності осіб. Аналізуючи зміни, які відбуваються останнє десятиріччя у сучасному соціумі, варто звернути увагу, як стрімко збільшилась кількість громадян, які борються за реалізацію права на особисте життя у контексті вираження гендерної ідентичності.

Нажаль, така боротьба відбувається у державах, які не визнають або частково обмежують права осіб, які ідентифікують себе як особи протилежної статі, аніж за усталеними медичними характеристиками. Кількість рішень ЄСПЛ стосовно даної категорії осіб постійно збільшують, вони стають прецедентними не лише для країни-відповідача, а й для всього світу.

Україна не є винятком, 1 червня 2023 року ЄСПЛ прийняв рішення по справі «Маймулахін та Марків проти України», яка стала визначною для осіб, які захищають свою гендерну ідентичність.

Обставини справи полягають у тому, що «заявники живуть разом у стабільних і відданих стосунках з 2010 року. У жовтні 2014 року вони подали повідомлення про шлюб (подали заяву про державну реєстрацію шлюбу) до семи різних відділів РАГСу (відділів державної реєстрації актів цивільного стану) у Києві та Київській області. Органи влади відхилили всі ці

повідомлення на тій підставі, що Конституція та Сімейний кодекс України прямо визначають шлюб як сімейний союз між жінкою та чоловіком.

28 вересня 2021 року заявники склали заповіти, заповідаючи одне одному все своє майно. Невдовзі після початку війни в Україні 24 лютого 2022 року другий заявник приєднався до Національної гвардії України. Відповівши негативно на запитання начальства, чи є у нього дружина, йому повідомили, що в разі його смерті буде повідомлено його матір. У червні 2022 року другий заявник переніс інфаркт міокарда та переніс операцію на серці, після чого отримав місячну відпустку. Заявники провели цей час разом. 23 лютого 2023 року другий заявник звільнився з Національної гвардії за станом здоров'я» [1].

ЄСПЛ постановив, що мало місце порушення статті 14 Конвенції у поєднанні зі статтею 8, а також вирішив, що держава-відповідач має сплатити протягом трьох місяців з дати, коли це рішення стане остаточним відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, такі суми, які мають бути конвертовані у валюту держави-відповідача на ставку, застосована на дату розрахунку, плюс будь-які податки, які можуть стягуватися з заявників: 32 євро (тридцять два євро) кожному із заявників відшкодування матеріальної шкоди; 5000 євро (п'ять тисяч євро) кожному із заявників відшкодування моральної шкоди; 4000 євро (чотири тисячі євро) заявникам разом як відшкодування судових витрат. Таким чином, за порушення статті 8 та 14 Конвенції ЄСПЛ зобов'язав Україну відшкодувати заявникам шкоду у матеріальному виразі [1].

Варто звернути увагу, що для українського законодавця даний правовий висновок є поштовхом до прийняття відповідних змін стосовно осіб, які різняться гендерною ідентичністю.

У справі «Паїч (РАЛІС) проти Хорватії» заявниця звернулася до ЄСПЛ з метою дотримання її порушених прав. Обставини справи полягали у тому, що будучи громадянкою Боснії і Герцеговини, вона поїхала у Хорватію на навчання, де зустріла своє кохання, громадянку Хорватії D.B., з якою вони зустрічалися на відстані протягом двох років, тому в заявниці виникла необхідність подати запит на отримання дозволу на проживання в Хорватії на

підставі возз'єднання сім'ї зі своїм партнером. Проте, 24 лютого 2012 року відділ поліції м. Сісак відхилив прохання заявниці, коротко обґрунтувавши, що всі відповідні вимоги Закону про іноземців не були дотримані [2].

Заявниця оскаржила це рішення до Міністерства внутрішніх справ Хорватії, стверджуючи, що з рішення Департаменту поліції м. Сісак можна зробити висновок про те, що її запит було відхилено, оскільки закон «Про іноземців» не дозволяв возз'єднання сімей для одностатевих пар. Вона вважала, що не було підстав для різного ставлення на основі сексуальної орієнтації, і що відповідний закон не слід тлумачити таким чином, щоб допускати таку можливість. Вона посилалася, серед іншого, на Конституцію та Закон про заборону дискримінації, стверджуючи, що навіть якщо її не слід вважати «найближчим членом родини» D.B. за значенням закону «Про іноземців», вона в будь-якому випадку повинна бути її «іншим родичем» у розумінні цього Закону [2].

Заявниця оскаржила дане рішення в органах судової влади, посилаючись на порушення статті 14 Конвенції, проте всі аргументи були відхилені, у задоволенні позову відмовлено зважаючи на те, що закон «Про одностатевий союз» не визначає одностатевий союз як сім'ю, а закон «Про сім'ю» не поширюється на одностатеві союзи, положення закону «Про іноземців» щодо тимчасового проживання для возз'єднання сім'ї не передбачають можливості врегулювання статусу іноземця на підставі (наявності) одностатевого союзу, що чітко вказує на відсутність правових підстав для задоволення прохання апелянта» [2].

Конституційний суд Хорватії також зазначив, що апелянт у конкретній справі не довела, що вона скористалася правовими позиціями, які містяться у законі «Про заборону дискримінації». Таким чином, не було порушення її конституційного права згідно статті 14 Конвенції [2].

ЄСПЛ при розгляді справи вказав, що немає жодних сумнівів у тому, що стосунки одностатевої пари, подібні до відносин заявників, підпадають під поняття «приватне життя» у значенні статті 8. Відповідно, воно також охоплює такі елементи, як гендерна ідентифікація, сексуальна орієнтація та статеве

життя, які підпадають під особисту сферу, захищену статтею 8. Суд далі пояснив, що не може бути підстав для проведення відмінності між стабільними одностатевими парами, які живуть разом, і тими, які – з професійних і соціальних причин – не живуть разом. За цих обставин Суд визнає, що факт відсутності спільного проживання з громадянкою Хорватії D.B. з об'єктивно спричиненої причини, пов'язаної з оскаржуваною імміграційною політикою держави, не позбавляє стосунки заявниці стабільності, яка переносить її ситуацію в сферу сімейного життя у значенні статті 8 Конвенції [2].

ЄСПЛ підкреслив, що ця справа не стосується питання про те, чи слід було задовольнити прохання заявника про возз'єднання сім'ї за обставин справи, мова йшла про те, чи зазнали заявники дискримінації через те, що національні органи влади вважали таку можливість у будь-якому випадку юридично неможливою. Таким чином, Суд визнав, що мало місце порушення статті 14 у поєднанні зі статтею 8 Конвенції та вирішив стягнути з держави-відповідача 10 000 євро (десять тисяч євро) відшкодування моральної шкоди та 5690 євро (п'ять тисяч шістьсот дев'яносто євро), як відшкодування судових витрат [2].

У контексті даного питання варто розглянути також відповідальність юридичних осіб у справах, правовідносини яких стосуються питань гендерної ідентичності та зміни статті. Резонансна справа Маї Форстатер (Великобританія) наразі на перших сторінках відомих великобританських видань. Заявниця працювала у Центрі глобального розвитку (CGD), але контракт з нею не був продовжений через її висловлювання у соціальній мережі «twitter». Зокрема, вона висловлювала думку, що «внутрішнє відчуття чоловіка, що він жінка, не має жодної основи в матеріальній реальності, вона також порівняла самоідентифікованих транс-жінок з Рейчел Долезал, білою американкою, яка неправильно представила себе чорношкірою, і описала це як «почуття в їхній голові» та у серії твітів заявила, що людина не може змінити свою біологічну стать» [3].

Невдовзі після цього вона подала позов про дискримінацію на підставі захищених переконань до трудового трибуналу, де після попереднього

слухання суддя Джеймс Тейлер у грудні 2019 року постановив, що її переконання в тому, що існує дві статі та що люди не можуть змінювати стать, були неправомірними. Проте лондонський трибунал із трудових правовідносин скасував попереднє рішення та постановив, що її переконання справді підпадають під захист статті 9 Європейської конвенції з прав людини, а отже, на них поширюється законодавство Великобританії про дискримінацію, а також присудив Маї Форстатер 91 500 фунтів стерлінгів компенсації за втрату заробітку, образи почуттів і серйозні збитки та 14 900 фунтів стерлінгів у вигляді відсотків [3].

На прикладі трудового спору Великобританії можна зробити висновок, що досі у суспільстві тривають дискусії стосовно того, чи є біологічна стать змінною, проте важливо пам'ятати, що обставини кожної справи є індивідуальними та неповторюваними. Кожен має право на особисту думку, проте все ж дотримання прав людини та подолання дискримінації є основою справжнього демократичного суспільства.

Список використаних джерел:

1. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Маймулахін та Марків проти України» URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-224984"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{) (Дата звернення 27.06.2023).
2. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Паїч (PAJIC) проти Хорватії» URL: [https://hudoc.echr.coe.int/#{"fulltext":\["same-sex%20couples"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-161061"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/#{) (Дата звернення 29.06.2023).
3. Рішення Трибуналу Великобританії з трудових спорів у справі «Maya Forstater v. CGD Europe» URL: [https://hudoc.echr.coe.int/#{"fulltext":\["same-sex%20couples"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-161061"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/#{) (Дата звернення 01.07.2023).